

Nieuwe fase

Bouwen is wachten, zei laatst iemand. Ik kan het er niet mee eens zijn. Bouwen is schaken, zou ik zeggen. Maar dan op heel wat borden tegelijk. Altijd is ergens voortgang. We zien het bij de restauratie, maar ook bij de voorbereiding van de uitbreiding: terwijl aan het ene bureau een trappenhuis ontworpen wordt, berekent elders iemand de kelderconstructie. Waar de één zich buigt over graaf- en freesmachines, houden anderen zich bezig met schoonloopmatten, klimaatinstallaties en lichtontwerp. Fondsenwerving, overleg met adviseurs en buurt, brainstormen met creatieven en puzzelsessies met technici: het vindt allemaal tegelijkertijd plaats. Terwijl de één met lieslaarzen de fundering ter plekke onderzoekt, legt de ander – een paar honderd meter verderop – de laatste hand aan de bouwvergunning. Die laatste handeling voltrekt zich kalm en vrijwel geruisloos, maar heeft een prachtig effect op het proces. Ineens staat de concretisering van alle plannen voor de deur. We kunnen daadwerkelijk gaan bouwen; de gravers mogen de grond in. Met het verkrijgen van de laatste vergunning, nog maar kort geleden, gaat Ons' Lieve Heer op Solder een nieuwe fase in. 2011 is daarmee een memorabel jaar. 350 jaar nadat Jan Hartman het pand kocht en de Heintje Hoekssteeg in een bouwplaats veranderde, nemen wij het opnieuw onder handen. Niet om het, zoals Hartman, een nieuwe functie en indeling te geven, maar juist om zijn ingrepen te koesteren en veilig te stellen. Het belooft een ingrijpende operatie te worden, waarbij gefundeerd, gegraven, gestut en gebouwd zal worden. Maar het museum blijft toegankelijk. Iedere dag kunnen bezoekers Hartmans huis bezoeken en het contrast beleven tussen de grove bouwwerkzaamheden buiten en de verfijnde restauratie binnen. Het huis en de kerk zullen leeg zijn, maar daardoor juist prachtig tot hun recht komen. Geen ruis of afleiding; alleen het pure gebouw. Dat binnenkort bovendien gevuld wordt met audio-verhalen die speciaal voor het lege huis geschreven zijn. Temidden van alle bouw dynamiek blijft Ons' Lieve Heer op Solder een bezoek waard. En mocht u dat de komende maanden niet lukken: volg ons dan via onze site opsolder.nl. 't Zou immers zonde zijn om deze unieke fase te missen!

Judikje Kiers *directeur*

Foto: Budwilowitz&Kamerich/Eyes2

De zolderkerk onderging een metamorfose: de kleur van het houtwerk is geheel in oude luister hersteld. Foto: Peter Boer

Een historisch moment

Sinds begin februari is het zover: de kerk heeft zijn nieuwe kleur: dodekop paars – oud roze, neigend naar bruin, leverkleur, paars...

Een kleur die moeilijk te omschrijven is, maar waar de specialisten in en buiten het museum jaren over gesproken hebben. Dit is de kleur die de zolderkerk had vanaf ca. 1835, in de laatste tientallen jaren dat de kerk als kerk in gebruik was. Tot 1888 dus. Want toen werd Ons' Lieve Heer op Solder een museum. Het museum heeft lang gewikt en gewogen over de nieuwe (of eigenlijk oude) kleur. Stap één in het denkproces was de beslissing dat de kerk teruggebracht zou worden naar de pre-museale tijd, naar de echte kerktijd – met de complete inrichting en uitstraling die daarbij hoorde. Stap twee was de analyse van het kleuronderzoek, in samenhang met het bouwkundig onderzoek: hoe zag de kerk eruit in z'n functionele periode, tussen 1663 en 1887? Toen dat in kaart gebracht was lag er een heel aantal keuzes op tafel: het houtwerk had in iedere eeuw een andere kleur – wit, blauw, oud roze. Op basis van alle onderzoeken werd besloten de 19de-eeuwse kleur en inrichting te reconstrueren. De verbluffend rijke en

warme kleur is nu weer te zien; de oude zolders gaan een nieuwe fase in, notabene precies 350 jaar nadat ze hun bestaan als kerk begonnen!

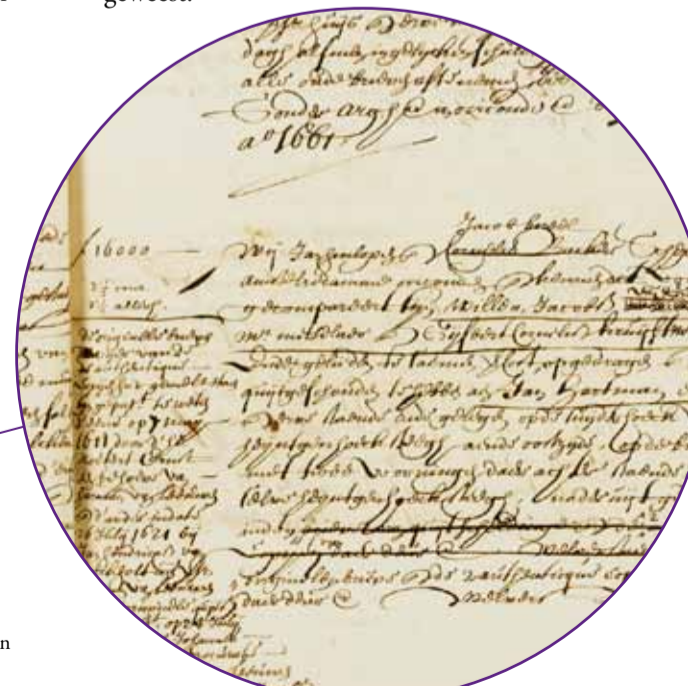
Jubileum

Het was op 10 mei 1661 dat in aanwezigheid van twee bestuurders van Amsterdam, de Schepenen Jan Hinloopen en Jacob Boreel, een akte werd opgesteld waarin de overdracht plaatsvond van de drie huizen waarin kort daarna de zolderkerk gebouwd zou worden. Dit document, een kwijtschelding, wordt bewaard in het Stadsarchief en benoemt heel nauwkeurig de drie panden die Jan Hartman had verworven: het huis op de hoek van de burgwal en de Heintje Hoekssteeg en de twee woningen in de Heintje Hoekssteeg: [...] een hujs ende erve staende ende gelegen op

de suijderhoek vande heijntgenhoek steegh aende oostzijde op de burgwal met twee woningen daer achter staende in de selve heijntgenhoek steegh [...]. In de kantlijn wordt de aankoopsom vermeld: f 16.000. Na de koop van de drie huizen liet Hartman ze grondig verbouwen en herinrichten, een project dat enkele jaren duurde. Nu, 350 jaar later, voelt het alsof we rechtstreeks terugstappen in Hartmans tijd. De drie huizen zijn leeg en worden verbouwd. En net als drieënhalve eeuw geleden worden de resultaten stap voor stap zichtbaar. Een mooier cadeau in het jubileumjaar was niet denkbaar geweest!

Op 10 mei 1661 werd in een officiële akte bevestigd dat Jan Hartman de nieuwe eigenaar was van de drie huizen aan de Oudezijds Voorburgwal en de Heintje Hoekssteeg. Deze aankoop betekende het begin van Ons' Lieve Heer op Solder. © Stadsarchief Amsterdam

Nieuwe doorgang naar steegwoning

Luisteren naar het gebouw

Welk verhaal vertellen de verschillende ruimten in het gerestaureerde museum Ons' Lieve Heer op Solder? Terwijl de zolderkerk een negentiende-eeuws verhaal vertelt, klinkt in de steegwoning het relaas van de zeventiende eeuw. Dat blijkt onder meer uit ander kleurgebruik en een ander lichtniveau, zegt restauratie-architect Frederik Franken.

Foto: Budwilowitz&Kamerich/Eyesz

De zolderkerk laat op dit moment al goed zien waar deze keuze toe leidt. De ruimte maakt – zonder altaar, beelden en orgel – nog steeds een onttakelde indruk, maar de balustraden en teruggeplaatste herenbanken dragen al hun nieuwe kleur: dodekop paars. De verf glimt nog iets te veel, maar zal snel matter worden. Het is alsof de kerk een beetje herboren is, opgestaan uit de negentiende eeuw.

“Zo proberen we bezoekers, ook zonder dat daarbij uitleg nodig is, het gevoel te geven: nu stappen we in een andere tijd.”

Die kleur dodekop paars was een hele ontdekking, zegt Franken. Maar eigenlijk is het ook weer niet zo vreemd dat de kerk die kleur droeg. “De kerk was het hoogtepunt van het hele gebouw en zal dus ook een uitbundiger kleur hebben gehad dan de rest van het pand. De gelige saus, die ook in de rest van het museum dominant is, is er later overheen geschilderd.”

Rauwe doorgang

Uitgangspunt bij de restauratie is terughoudendheid. “We laten het pand zelf dicteren wat nodig is. Daarvoor luisteren we heel goed naar het gebouw. Maar we kunnen niet alles van te voren bedenken. Tijdens de restauratie stuiten we op allerlei vondsten en elke keer moeten we wikken en wegen: is het echt, is het niet echt? Wat doen we ermee? Moeten we het aanpassen? En welk verhaal vertelt het aan het publiek?” Dat verhaal is op dit moment niet altijd helder. Franken: “Een bezoeker vraagt zich nu geregeld in het gebouw af: waar ben ik? Dat is niet zo gek, het zijn eigenlijk drie gebouwen die aan elkaar geklonterd zijn. Dat is misschien een deel van de charme van het museum, maar het is ook onoverzichtelijk. Door de route iets te verleggen, wordt het een stuk helderder.” Vanuit de mirakelkamer wijst de architect op een onopvallende deur in de hoek, en zegt: “Je weet bijvoorbeeld niet dat je door die deur naar de tweede steegwoning

gaat. De deur lijkt oud, maar komt gewoon uit de jaren zestig van de vorige eeuw.”

In het gerestaureerde museum zal er – een klein stukje verplaatst – een nieuwe doorgang zijn naar dit deel van het gebouw. “Die doorgang gaan we niet netjes afwerken met een deur erin. Nee, het wordt een rauwere doorgang, door een muur heen. Ik stel me daarbij iets voor als in een mijnschacht: met staanders en een ligger erop, maar dan in geschaafd en onbehandeld eiken. Daardoor krijg je straks als bezoeker meer het idee: ik stap nu door een bouwmuur naar het volgende huis, de tweede steegwoning.”

Hoge voorhuis

De tweede steegwoning, die de bezoeker dan betreedt, ademt in alles de zeventiende eeuw. De woning is tot 1952 bewoond geweest. De oorspronkelijke driedeling is er nog steeds aanwezig. “Typerend voor een zeventiende-eeuwse woning is het hoge voorhuis, waar de winkel of de werkplaats zat. Dit was het publieke, open en lichte deel van het huis. Daarachter zaten, op twee verdiepingen, de keuken en de woonkamer. Dit zijn twee lagere, donkere en intiemere ruimten. Dat is een mooi contrast.”

In een deel van het voorhuis is in de achttiende eeuw een vloer gelegd. Het gaat Franken te ver om die eruit te halen om zo de hele woning terug te brengen naar de zeventiende eeuw. “Nee, dat doen we niet. Dat vloertje uit de achttiende eeuw vertelt ook iets. We reconstrueren die periode zelfs, door op het vloertje een achttiende-eeuws kamertje te maken dat als een soort alien in de ruimte hangt. We gaan het verhaal dus zelfs wat duidelijker maken.”

Op dit moment is daar nog niet veel van te zien. In de kale, uitgekledede ruimte van de lage keuken overheerst de duisternis, zoals die ook in de zeventiende eeuw geweest moet zijn. Franken geniet ervan: “Als je een paar minuten aan het donker went, zie je opeens meer. Je kijkt bewuster. Je ervaart het daglicht anders, en daardoor ook de ruimte. Wij doen overall lichten aan, de zeventiende-eeuwers hadden alleen licht op plekken waar licht echt nodig was.”

Foto: Gert Jan van Rooij

Ruim baan voor het daglicht

Elk seizoen een ander museum

Het daglicht gaat in het nieuwe Ons' Lieve Heer op Solder een grotere rol spelen. Het museum keert immers terug naar de tijden waarin kaarslicht en gaslicht de kerk en andere ruimten verlichten, tezamen met het licht dat vanzelf door de ramen naar binnen viel.

Zoals de zolderkerk wordt teruggebracht naar de situatie van de negentiende eeuw, waarin gaslicht normaal was, zo zullen in andere ruimten de tijden van de zeventiende eeuw herleven. In die eeuw was kaarslicht de norm. “Per ruimte proberen we het zo te laten zijn als het ooit geweest is. Waarbij we voor lief nemen dat het iets donkerder is dan wij tegenwoordig gewoon vinden. We willen de bezoekers juist laten ervaren dat donker bij die tijd hoorde. Kaarsen waren duur, die stak je niet zomaar aan.” Uiteraard keren de kaarsen en gasvlammetjes zelf niet terug, dat is in een museum uit den boze. Het gaat om het lichtniveau dat daarbij hoorde. “We willen zo authentiek mogelijk zijn. Waar destijds een lamp heeft gehangen of een kaars heeft gestaan, komt nu weer een lichtpunt. Het gaat er niet

Open restauratie 2009-2011

om dat we het zo gezellig mogelijk maken; we maken het zo waar mogelijk. Zodat mensen het gebouw, toch het belangrijkste object van het museum, goed kunnen bewonderen.”

Bewegende vlammetjes

In de zolderkerk komen replica's van de gaslampen die daar in de negentiende eeuw hingen. Op een oude foto is te zien hoe de armaturen eruit hebben gezien. Maar het kostte Theo Tienhooven, projectleider presentatie, heel wat moeite om een bedrijf te vinden dat die kon namaken. “Ik ben bij heel wat bedrijven op bezoek geweest die wel kroonluchters konden produceren, maar niet vanaf een foto, op gevoel, een replica konden maken. Waarschijnlijk zijn de armaturen destijds gewoon door een smid uit de buurt in elkaar gedraaid.”

In totaal hangen er straks veertien gaslampen in de kerk. “Zij zijn echt een toevoeging aan de architectuur”, zegt Tienhooven. “Het licht dat zij verspreiden, zal heel sfeervol zijn, een heel ander licht dan tot nu toe in de kerk zichtbaar was. Er zullen kleine vlammetjes te zien zijn die een beetje bewegen, alsof de gasdruk verandert. Het mag niet te statisch zijn, maar moet ook geen kermis worden. Het zal spectaculair worden, let maar op.”

“In de lente maak je een ander museum mee dan in de herfst. Het kan zelfs elke dag anders zijn”

Net als de armaturen kostten ook deze gasvlammetjes Tienhooven de nodige hoofdbreken. “Een hoop gedoe, maar het levert veel op.” Verlichting is niet zijn enige aandachtspunt. Zo speurt hij voor de herinrichting van het hoofdaltaar in archieven van tapijtfabrieken naar het patroon van het tapijt waarvan op oude foto's een miniem stukje te zien is. Een andere keer vergt het aantal stopcontacten in

een bepaalde ruimte zijn aandacht, de restauratie van het Mariabeeld of de hoedenhaken die in de kerk gehangen hebben. “Dit werk is spannender en veelzijdiger dan ik ooit had kunnen dromen.”

Alle lichten uit

Het eerste wat Tienhooven en lichtontwerper Joost de Beij deden toen ze zich op het ‘nieuwe’ licht in het museum stortten, was eens rustig met z'n tweeën door het gebouw lopen, met alle lichten uit, in de avondschemering. De Beij: “Zo hebben we ruimte voor ruimte bekeken. Heel leuk. Je kijkt anders, je komt heel dichtbij de historie.” Tienhooven: “Met minder licht ervaar je de ruimte heel anders. Het maakt nogal uit of er een tl-buis boven je hangt of een pitje aan de wand. Een lamp aan het plafond geeft eigenlijk een heel raar accent. Met een lampje aan de wand is het licht natuurlijker. Je voelt niet langer het plafond boven je hangen.”

Uiteraard moesten ze wel concessies aan het lichtniveau doen.

De Beij: “We hebben niet genoeg aan alleen de verlichting van toen. Er is ook zoiets als schoonmaaklicht, veiligheidslicht en publieksverlichting. Als er brand is, moeten de mensen de weg uit het museum kunnen vinden. We hebben besloten al die functies in één armatuur onder te brengen. Maar of zoiets verkrijgbaar was, wisten we niet.” Dat bleek niet het geval, dus toen heeft het team zelf iets bedacht. Het kreeg, om wonderlijke redenen, de naam noodbroodje. “Er zijn tijden geweest dat we dat woord niet meer konden horen”, zegt Tienhooven. “Opeens moesten we aan productontwikkeling doen, dat is een heel ander vak. Maar het is een mooi apparaatje geworden, dat voorzien kan worden van Uit-bordjes. Dimbaar, met led verlichting erin.” Het licht in het museum vergt heel wat overleg. Bij andere opdrachtgevers legt De Beij gewoon een lichtplan klaar, bij Ons' Lieve Heer op Solder is bijna elk lampje onderwerp van gesprek. “De dosering van het licht is een enorm avontuur. Hoe weinig mag het zijn? Is het technisch haalbaar? En past het in het verhaal dat we in het museum willen vertellen?”

Ja, ik word vriend van Ons' Lieve Heer op Solder en steun het museum voor

- € 25,- per jaar
 Een hoger bedrag, namelijk € _____ per jaar

Naam _____
Adres _____
Postcode en woonplaats _____
Telefoonnummer / e-mail adres _____
Handtekening _____

Stuur deze bon op naar: Museum Ons' Lieve Heer op Solder
Antwoordnummer 11054, 1000 PB Amsterdam

Speciaal voor Vrienden 50% korting

Tentoonstelling *Buurtwinkels* in het Amsterdam Museum

De buurtsuper, de bakker, de visboer en de toko op de hoek, bijna iedereen komt er wel eens. Vanaf 25 maart t/m 21 augustus 2011 presenteert het Amsterdam Museum *Buurtwinkels*. *Buurtwinkels* vertelt de geschiedenis van de kleine middenstand in Amsterdam en belicht de hedendaagse rol en functie van deze ondernemers. Met *Buurtwinkels* treedt het Amsterdam Museum ook buiten de muren om Amsterdammers te laten ervaren

hoe buurtwinkels bijdragen aan de veiligheid, leefbaarheid en de economie van de stad.

Op internet: www.amsterdammuseum.nl/buurtwinkels. Voor het complete programma kijk op www.amsterdammuseum.nl

De aanbieding is geldig op vertoon van uw vriendenpas voor twee personen, voor de duur van de tentoonstelling.

Vrienden van Ons' Lieve Heer op Solder

Ons' Lieve Heer op Solder heeft een hechte groep vrienden. Vaak zijn het mensen die op een bijzondere manier betrokken zijn bij het museum. In deze rubriek komen zij kort aan het woord. Reacties en suggesties naar info@opsolder.nl

Piet-Hein Gerver

Ruim tien jaar is prof. mr. Piet-Hein Gerver (69) inmiddels voorzitter van de stichting Vrienden van Museum Amstelkring. Hij was als notaris betrokken bij de oprichting in 1985 en zit sindsdien in het bestuur. "Ik zat in die tijd bij de vriendenvereniging van het Catharijne Convent en dacht: wat ze in Utrecht doen, moeten wij toch ook kunnen. Maar zij hadden 1500 leden, omdat ze iemand in dienst hadden die de hele dag de club liep op te porren, terwijl wij nooit boven de 250 leden uitgekomen zijn. Ik vind dat trouwens een mooi getal, maar hoop dat de achterban wel groter wordt. Misschien gebeurt dat straks, als het museum weer klaar is. Ons' Lieve Heer op Solder is een heel bijzonder stukje Amsterdamse historie, dat me altijd heeft geboeid. Maar het gekke is, dat ook veel Amsterdammers het museum niet kennen. Ik heb er in al die jaren heel wat Amsterdamse vrienden naar-

toe gesjouwd. Hoe vaak heb ik niet gehoord: ik woon hier veertig jaar en heb dit nog nooit gezien. Zelf ken ik het museum uit mijn studententijd. Ik zat in een katholiek dispuut en als we dies hadden, gingen we naar Ons' Lieve Heer op Solder. Of als er een mis was. Ik kan me herinneren dat ik als jongstejaars op het orgel heb staan trappen. We zagen het vooral als een curieus kerkje. Het was een beetje slaperig in die tijd. Er was geen geld, dus er konden geen gekke dingen gebeuren. Het zwakke punt was bovendien dat het museum zo'n ontzettend katholiek stempel had en dat was zeker in de jaren zestig, zeventig niet erg commercieel. Ik denk dat velen het nog steeds als een katholiek museum ervaren, maar dat is niet terecht. De schuilkerk staat ook symbool voor een stad die in het verleden altijd tolerant was tegenover mensen met een andere religie. Misschien moeten we daar meer op wijzen."

Agenda

- april-dec** **OPEN Restauratie! Een leeg huis vol verhalen** Nieuwe audio-presentatie over Hartman en de kerk, de restauratie en de geschiedenis van Ons' Lieve Heer op Solder.
- mei** **350 jaar Hartman** Deze maand is het 350 jaar geleden dat Jan Hartman het pand aan de Oudezijds Voorburgwal en de twee steegwoningen kocht.
- 15 mei** **Vriendendag** van 11.00 tot 13.00 uur, gaarne aanmelden via b.buchner@opsolder.nl of 020-624 61 02

In de bouwput

Verbouw buurpand kan beginnen

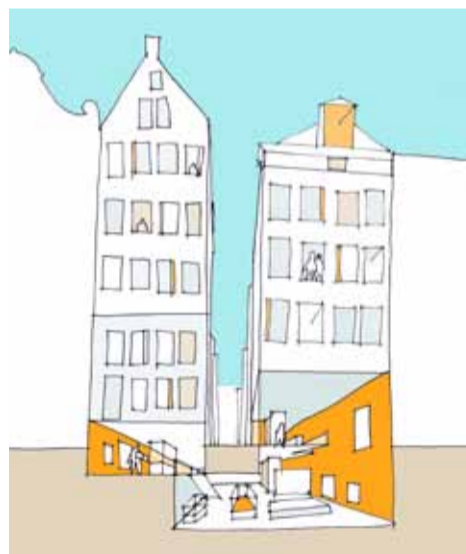
Vijf minuten voor aanvang van de informatiebijeenkomst voor de buurt, op 9 februari, was daar het definitieve sein: de vergunning voor de verbouw van het buurpand van museum Ons' Lieve Heer op Solder en de aanleg van een doorgang onder de Heintje Hoekssteeg was een feit. Onherroepelijk.

De twintig buurtbewoners die zich in de kale zolderkerk verzameld hadden, kijken minder verlangend uit naar de bouwput. Met ook andere herstelwerkzaamheden in de buurt wordt hun incasservermogen op de proef gesteld. "Ik woon hier dolgraag, maar mijn tolerantie moet wel huizenhoog zijn met al die overlast." De bewoners stelden zich kritisch, maar ook constructief op. Hun grootste bezwaar is de tijdelijke afsluiting van de Heintje Hoekssteeg. Het museum en aannemer Schakel en Schrale konden toezeggen dat ze nog goed naar de bezwaren gaan kijken. "We kunnen nog bijsturen en aanscherpen; er zitten nog onzekerheden in de plannen."

dan kan het misschien zelfs langer duren. "Maar het wordt geen Noord/Zuidlijn." Vanaf voorjaar 2012 volgen dan de hoofdwerkzaamheden aan het buurpand, het zogenoemde Nieuwe Huis. Dit gaat dienst doen als entree voor het museum en biedt bezoekers daarop een praktische en inhoudelijke voorbereiding. Het Oude en het Nieuwe Huis worden door een ondergrondse passage op vijf meter diepte met elkaar verbonden.

"Ik ben een gelukkig mens, omdat we in verbouwing zijn en de bouwput binnenkort nog groter wordt."

Felix Claus (Claus en Kaan architecten)

Daarbij kijkt ook het stadsdeel Centrum kritisch mee. "Ook door andere werkzaamheden wordt het een beetje benauwd in de buurt", zei Brenda Pesno van het stadsdeel. "Er leven veel vragen over leefbaarheid, veiligheid en bereikbaarheid. In de praktijk moet blijken hoe we die gezamenlijk gaan oplossen."

Start in maart

De werkzaamheden beginnen in maart 2011 met het herstel van de fundering van het monument. Daarna volgt de realisatie van het keldergedeelte. Wout van Elst, vertegenwoordiger van de aannemer, verwacht dat zijn mensen daar ongeveer een jaar mee bezig zijn. Mocht er bij het inbrengen van de damwanden nog iets onverwachts opduiken,

Nauwkeurige risicoanalyse

Peter Bakkum, projectleider namens het museum, schetste hoe nauwkeurig de risicoanalyse voor omliggende woningen is gemaakt, en hoe tijdens de werkzaamheden wordt gehandeld als er bijvoorbeeld verzakkingen optreden. In 38 woningen rondom de bouwplaats zijn foto's gemaakt en metingen verricht en wordt gedurende de bouwperiode extra opgelet. Samenwerking met bewoners en ondernemers in de buurt is bij zo'n project van groot belang. En met de gemeente, benadrukte Bakkum. "De gemeente en het museum werken bij dit project samen als partner. Voor haar is het museum één van de sleutelprojecten in het gebied 1012. Ze heeft er belang bij dat het project slaagt en ook een katalysator is voor de renovatie van de rest van het gebied."

Colofon

De verantwoordelijkheid voor gesigneerde stukken berust geheel bij de auteurs. Overname van teksten of delen ervan is slechts toegestaan met bronvermelding en/of schriftelijke toestemming van de auteur.

Redactie: Bert van der Kruk, Judikje Kiers, Birgit Büchner, Thijs Boers en Trees van Mansfeld
Vormgeving: Studio Berry Slok
Druk: Drukkerij Tesink
Foto's: Museum Ons' Lieve Heer op Solder, tenzij anders vermeld
© Museum Ons' Lieve Heer op Solder

Europa investeert in uw toekomst uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)